

LATVIJOS LIETUVIŲ ETNINIO TAPATUMO RAIŠKA XXI A. PRADŽIOJE¹

AUKSĖ NOREIKAITĖ

Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarinių mokslų fakultetas, kultūrų studijų kryptis,
el. p. aukse.noreikaite@vdu.lt

ANOTACIJA

Remiantis 2017 m. atliktu etnografiniu lauko tyrimu, straipsnyje analizuojama, kaip formuojasi ir reiškiasi Latvijos lietuvių etninis tapatumas XXI a. pradžioje. Taip pat apžvelgiama Latvijos lietuvių supanti kultūrinė erdvė ir atskleidžiamos lietuvių Latvijoje išsaugojimo problemos bei pateikiami galimi jų sprendimo būdai ir rekomendacijos.

Daroma išvada, kad norint padėti Latvijos lietuviams išlaikyti ar atrasti jų etninį savitumą užtektų labai paprastų ir daug nekainuojančių dalykų. Tereikia skatinti abiejų baltų tautų bendradarbiavimą plačiausia prasme. Latvijos lietuviai yra gana palankioje situacijoje, mat gyvena geografiškai ir kultūriškai artimoje šalyje, o skaitmeniniame amžiuje ypač jaunoji karta turi geras sąlygas puoselėti individualius tapatumus bei jų ieškoti.

IVADAS

Palyginus Latvijos 2000 ir 2011 m. gyventojų surašymo duomenis matyti, jog per dešimtmetį lietuvių skaičius stipriai sumažėjo: 2000 m. čia gyveno 33 430 lietuvių tautybės asmenys (*Latvijas 2000. gada...* 2002: 13), o 2011 m. jau tik 24 479 (*Latvijas 2011. gada...* 2016: 108). Viena vertus, tokie skaičiai neturėtų stebinti, nes etnologai, tyrinėję Latvijos lietuvius XX a. II pusėje, fiksavo sparčius jaunosios kartos asimiliacijos procesus; konstatuota, kad jaunimas stengiasi kuo mažiau deklaruoti savosios etninės kultūros savitumą (Šaknys 2001), o 1991 m. pasikeitusi politinė situacija sudarė prielaidas lietuvių poreikiui integruotis ne tik į latvių tautybę, bet ir į Latvijos tautą (Merkienė 2001).

Tačiau naujais duomenys, kuriuos 2017 m. liepos 1 d. paskelbė Latvijos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos Pilietybės ir migracijos reikalų valdyba, rodo padidėjusį lietuvių tautybės gyventojų skaičių – 26 290. Iš jų 17 224 yra Latvijos Respublikos piliečiai, 5865 turi Latvijos Respublikos nepiliečio statusą, o 3200 yra kitos priklausomybės (Latvijasesdzīvotājusadalījums... 2017: 5).

Norint išsiaiškinti, kodėl šis skaičius taip kinta, reikėtų

atlikti daug išsamesnę analizę – ar tai susiję su XXI a. lietuvių imigracija į Latviją, ar su seniau emigravusiųjų tapatumo kaitos procesais. Tokie duomenys tik patvirtina, kad nuolatiniai Latvijos lietuvių etninio tapatumo tyrimai yra labai reikalingi.

Šio *straipsnio tikslas* – ištirti, kaip formuojasi ir reiškiasi Latvijos lietuvių etninis tapatumas XXI a. pradžioje, ir pateikti rekomendacijas, kurios padėtų stiprinti ir išlaikyti lietuviškąją tapatybę bei tradicijas.

Tikslui pasiekti išsikelti šie *uždaviniai*: (1) ištirti Liepojos, Bauskės ir Daugpilio apylinkėse gyvenančių lietuvių etninio individualaus ir bendruomeninio tapatumo raišką XXI a. pradžioje; (2) ištirti Liepojos, Bauskės ir Daugpilio valstybinių ir savivaldybės įstaigų darbuotojų, kitų svarbių organizacijų bei atskirų gyventojų požiūrį į Latvijos lietuvius, lietuvišką kultūrą bei jų galimybes prisidėti puoselėjant lietuviškąją, o kartu ir baltiškąją tapatybę; (3) atskleisti lietuvių Latvijoje išsaugojimo problemas ir pateikti galimus jų sprendimo būdus.

Tyrimo metodologija. Duomenys buvo rinkti taikant etnografinio lauko tyrimo metodologiją – atlikti pusiau struktūruoti išsamūs interviu pagal autorės parengtą klausimyną, laisvo pobūdžio pokalbiai, stebėjimas, fotografavimas bei filmavimas, Latvijos valstybinių ir visuomeninių organizacijų internetinė apklausa, Latvijos spaudos analizė. Surinkti duomenys apdoroti aprašomuoju, analitiniu, istoriniu-lyginamuoju, interpretaciniu metodais.

Keliant tyrimo tikslus bei uždavinius buvo atsižvelgta į tai, kad XXI a. pradžioje Lietuvai ir Latvijai tapus Europos Sąjungos ir Šengeno zonos narėmis pagyvėjo lietuvių ir latvių įstaigų bendradarbiavimas per europinius bei kitus projektus, aktyviai bendrauja dalis pasienio mokyklų. Todėl pasirodė aktualu ištirti dabartinę lietuvių tapatybės situaciją Latvijos pasienio vietovėse, kuriose nėra lietuviškų švietimo įstaigų, tačiau dar kažkiek veikia lietuvių kultūros organizacijos, galinčios tęsti lietuviškosios etninės kultūros puoselėjimo ar gaivinimo darbus. Tyrimui buvo pasirinkti 3 Latvijos miestai, kuriuose veikia Latvijos lietuvių kultūros draugijos, taip pat kitos aplinkinės kaimiškos vietovės, nes dvi draugijos deklaruoja, jog siekia suburti ne tik savo mieste, bet ir jo apylinkėse gyvenančius lietuvius. Pasirinktos vietovės atstovauja 3 Latvijos istoriniams-etnografiniams regionams: Kuršui, Žiemgalai ir Latgalai.

¹ Tyrimas atliktas pagal Etninės kultūros globos tarybos vykdomą etninės kultūros tęstinumo ir kaitos tyrimų 2016–2022 metų programą, patvirtintą Etninės kultūros globos tarybos 2017 m. balandžio 18 d. nutarimu Nr. N-65.

Įvairiose Lietuvos ir Latvijos vietose buvo apklausti 34 pateikėjai, save laikantys lietuviais arba bent iš dalies save priskiriantys šiai etninei grupei. Šių pateikėjų amžius svyravo nuo 25 iki 82 metų. Pateikėjams nebuvo taikomas griežtas tautybės kriterijus, aktualu buvo apklausti ir mišrių šeimų atstovus, kurie jau nebelaiko savęs lietuviais. Norint pažinti platesnį konkrečios vietovės socialinį kontekstą, taip pat buvo apklausinėjami ir latviai – jų požiūris į lietuvius galėjo padėti išsiaiškinti, ar ten gyvenančius lietuvius supanti aplinka yra palanki. Todėl dar buvo apklausti 22 latviai nuo 28 iki 92 metų, kurie turėjo ir tebeturi glaudų ryšį su lietuviais.

Jau ne pirmus metus tenka atlikti lauko tyrimus Lietuvos ir Latvijos pasienyje. Paštelbėta, kad Latvijos pusėje esančiose kaimiškosiose vietovėse tokius tyrimus atlikti darosi vis sudėtingiau. Jau kelerius metus šios pusės gyventojai kenčia nuo žemės ūkio technikos vagysčių, kurias dažniausiai vykdo Lietuvos lietuviai. Ūkininkams turtą saugoti padeda palaidi šunys, todėl į namus galima ir nepatekti, jei su pateikėju nebus susitarta iš anksto. Taigi ieškant pateikėjų pravertė asmeninės pažintys, buvo įdėti skelbimai „Facebook“ tinklalapyje². Taip iš anksto susitarus, kalbėti su pateikėjais turėta daugiau laiko, todėl buvo atlikti išsamūs interviu pagal autorės sudarytą klausimyną. Visgi pasitaikė ir atsitiktinių pateikėjų bei trumpesnių pokalbių. Miestuose pateikėjų paieška buvo kiek sudėtingesnė. Pateikėjų buvo bandoma ieškoti pirmiausia per ten veikiančių lietuvių draugijų atstovus. Reikia pažymėti, kad miesto gyventojai pasirodė labiau užimti įvairiais darbais, be to, pats tyrimo laikas buvo nepalankus – vasara, kada tiek patys galimi pateikėjai kažkur būna iškeliavę, tiek pas juos lankosi svečiai. Dalis galimų pateikėjų atsisakė kalbėti dėl to, kad jiems yra skaudu prisiminti savo praeitį, arba net dėl to, kad gali pablogėti sveikata. Pas Daugpilio lietuvių draugiją atvykau nelabai tinkamu laiku – prieš labai intensyvų pasiruošimą renginiams ir persikėlimą į naujas patalpas. Dėl riboto šio tyrimo laiko bei lėšų pas šią draugiją antrą kartą nebevykau. Tad iš viso buvo apklausta draugijoms priklausančių 13 lietuvių: 7 Liepojos lietuvių kultūros draugijos „Rūta“ nariai, 4 iš Bauskės lietuvių kultūros draugijos „Astra“ ir 2 Daugpilio lietuvių kultūros draugijos „Rasa“ nariai.

Siekiant atlikti kuo išsamesnius interviu, įgyti didesnę patikimumą ir tada paliešti jautresnes pateikėjų gyvenimo detales, jiems buvo nurodyta, jog tai anoniminis tyrimas ir jų pavardės viešai nebus publikuojamos. Todėl etikos sumetimais šiame darbe nurodyta tik pateikėjo lytis bei gimimo metai. Surinkta medžiaga saugoma asmeniniame tyrėjos archyve.

Latvijos lietuvių etninio tapatumo tyrinėjimai. Latvijos lietuvių etninio tapatumo tyrimai Lietuvos etnologų išsamiausiai buvo atlikti XX a. paskutiniajame

² Už įvairialypę pagalbą atliekant tyrimą esu dėkinga būriui savo draugų ir jų draugams bei pažįstamiems, taip pat visiems pateikėjams, kurie man skyrė savo brangų laiką.

dešimtmetyje ir pačioje XXI a. pradžioje (Merkiene, Paukštytė-Šaknienė, Savoniakaitė, Šaknys 2005). Tyrimai apėmė daugiausia rytų ir pietvakarių Latvijos vietoves, buvo paštelbėti reikšmingi asimiliacijos ir akulturacijos procesai, bet rašta dar nemažai lietuvių tradicinei kultūrai būdingų ženklų, ypač kalbant apie vyresniosios kartos pateikėjus – pavyzdžiui, išlaikyti kalendoriniai bei šeimos švenčių papročiai, tekstilės savitumas.

Pažymėtina, kad pietvakarių Latvijos lietuvių jaunimo situaciją 1990–1999 m. tyręs etnologas Žilvytis Šaknys paštelbėjo, kad čia lietuvių etninis identitetas kiek silpnėjęs dvasinės kultūros aspektu. Mokslininkas taip pat akcentavo, kad Latvijos lietuviai su daugeliu problemų susidūrė po sovietmečio, kada atsiradus sienos kontrolei susilpnėjo ryšiai su Lietuva (Šaknys 2000).

Etnologė Vida Savoniakaitė akcentavo XX ir XXI amžių sandūroje šiuolaikiškėjančios visuomenės svarbą, kurioje vis sudėtingiau apibrėžti etninius identitetus, nes „aiškiausiai laiko save lietuviais ir apibrėžia savo lietuviškas etnines ribas“ pirmoji emigrantų karta (Savoniakaitė 2001: 226).

Vienas naujesnių darbų – kultūros antropologės Rūtos Muktupavelos XXI a. pradžios Saldaus apylinkių lietuvių tyrimas. Mokslininkė padarė išvadą, jog šiame krašte etninio tapatumo klausimai XXI a. pradžios lietuviams nėra labai reikšmingi, jiems aktualesnės materialinės vertybės – darbas ir pinigai (Muktupāvela 2012).

Latvių etnologės Ilzės Boldanės atliktas latviams būdingų etninių stereotipų šalia gyvenančių tautų atžvilgiu tyrimas parodė, kad lietuviai Latvijoje dėl savo lojalumo Latvijos valstybei, gerų kalbinių įgūdžių bei panašaus požiūrio į gyvenimą nėra laikomi svetimais (Boldāne 2011).

Reikšmingą latvių kalbos įtaką Latvijos lietuvių kalbai bei aktyvius Latvijos lietuvių asimiliacijos procesus patvirtina ir kalbininkų darbai (Butkus 1989; Garšva 2001, 2003, 2015; Puškoriutė 2003).

LATVIJOS LIETUVIŲ BENDRUOMENINIS ETNINIS TAPATUMAS: DRAUGIJŲ REIKŠMĖ

Vienas svarbiausių užsienyje gyvenančių etninių grupių savašties puoselėjimo būdų yra dalyvavimas draugijų veikloje. Bendra veikla leidžia pasijusti vienu iš tokių pat *saviškių* bei suteikia drąsos būti savimi. Daliai žmonių šis psichologinis momentas – „aš toks nesu vienas“ – yra labai svarbus, todėl suprantama, kad artimoje aplinkoje yra ieškoma panašių į save. Tyrimo metu paštelbėta, kad vieniems žmonėms užtenka savos lietuviškos šeimos ar giminės, o kitiems reikalinga platesnė *savųjų* bendruomenė.

Liepojos, Bauskės ir Daugpilio lietuvių kultūros draugijos jungia tik nedidelę dalį ten gyvenančių lietuvių. Vienos draugijos atstovė šią situaciją aiškino taip: *Kiti nelanko,*

ateina kartais aplankyti, nu, jų maišytos šeimos [...] todėl yra labai sudėtinga psichologinė atmosfera šeimose [...] ir be to, latvių kalba reikalinga mūsų vaikams ir anūkams ir mes, nu, nepajėgūs duot daugiakalbystę jiems, tokiame mieste [...], kur dauguma kalba rusų kalboj. [...] Tai yra labai sudėtinga psichologiškai (moteris, g. 1939 m.).

Liepojos draugijai priklauso 20 narių, Daugpilio – 17 narių, o Bauskės draugijos veikloje dalyvauja 10–12 lietuvių. Tačiau šios draugijos yra gana aktyvios, paštebimos tiek Latvijos, tiek Lietuvos kultūrinėje erdvėje, tiesa, reikėtų paminėti, kad beveik vien dėl koncertinės veiklos. Šių draugijų nariai drauge yra ir folkloro ansamblių nariai, todėl pagrindinė šių organizacijų veikla yra intensyvios repetitijos bei koncertai. Šalia to dar yra švenčiami narių gimtadieniai, vardadieniai, kalendorinės bei valstybinės šventės, kuriose svarbią vietą taip pat užima lietuviška daina bei kalba.

Reikia pastebėti, kad didžioji dalis tirtoms draugijoms priklausančių lietuvių yra sukūrę mišrias šeimas, kuriose retai vartojama lietuvių kalba, todėl draugija yra bene vienintelis ir labai svarbus veiksnys, padedantis puoselėti šią kalbą. Pavyzdžiui, viena pateikėja, kurios šeimoje vartojama rusų kalba, pasakojo, jog jai labai svarbu nepamiršti lietuvių kalbos, ir būtent dėl šios priežasties net išgirdusi žmones gatvėje kalbant lietuviškai būtinai prieina pasikalbėti (moteris, g. 1944 m.).

Tokia gana tikslinga bendra veikla konsoliduoja Latvijos lietuvių bendruomenės narius, padeda neužmiršti lietuvių kalbos ir dainų. Tiek bendravimas su kitais bendros kilmės žmonėmis, tiek pats dainavimas ar šokis veikia kaip psichologinė terapija ypač pensininkus, vienišus žmones. Tai iliustruoja vienos iš pateikėjų pasakojimas:

Dainavau aš iš vaikystės su broliu. Mano brolio gražus balsas buvo. Jis buvo baigęs mokyklą, mokėjo natas, gražiai labai dainavo, ir aš su broliu visada dainavau, pakol jis žuvo, 51 metas buvo. Aš dešimt metų burnos neatidariau po brolio, labai labai buvo skaudu... Vot nenorėjau nė dainuot... Praėjo 10 metų, tada vot vyras mirė, du metai praėjo, vot tada aš atėjau čia dainuoti. (moteris, g. 1938 m.)

Dalyvavimas draugijos, o kartu ir ansamblio veikloje Latvijos lietuviams suteikia galimybę keliauti po Lietuvą, pažinti jos kultūrą. Tiek Liepojos, tiek Bauskės ir Daugpilio lietuvių ansambliams netrūksta kvietimų koncertuoti tiek Lietuvoje, tiek Latvijoje – apsiėmę tautiniais drabužiais jie nuolat puošia savo miestų šventes.

Svarbu tai, kad kiekvienas ansamblis turi užmezgęs gerus santykius su netolimais kaimynais kitapus sienos, todėl nuolatinis bendravimas su Lietuvos lietuviams taip pat padeda puoselėti gimtąją kalbą, sužinoti įvairias Lietuvos naujienas, mėgautis lietuvišku maistu.

Kadangi Lietuvos latvių draugijose yra nemažai mišrias šeimas sukūrusių narių, Liepojos bei Daugpilio draugijos aktyviai bendradarbiauja su kitų Latvijos tautinių

mažumų bendrijomis, kartu organizuoja renginius. Savo repertuaruose ansambliai turi ne tik lietuvių, bet ir kitų tautų dainų. Taigi Latvijos lietuviai ne tik puoselėja savo daugialypes tapatybes, tačiau prisideda formuojant savo miestų daugiakultūrę ir tolerantišką aplinką.

Įdomu tai, kad ir draugijų nariai ne visi yra grynai lietuviai, pavyzdžiui, Liepojos ir Bauskės draugijose yra lietuvių iš mišrių lietuvių ir latvių šeimų, Daugpilio lietuvių veikloje aktyviai dalyvauja iš Lietuvos kilę sentikiai: *[...] draugijoj dar yra, pavyzdžiui, nelietuviai, a štaraviera, gimę Lietuvoj, bet geri žmonės – kaip jie myli Lietuvą [...] ateina čionai, kalba, [...] yra tokie vot labai sąžiningi žmonės, kurie Lietuvą atstovauja kažkaip taip, ateina ir dainuoja. Tegul biški ne taip kalba, žodį išitaria (moteris, g. 1944 m.).*

Taigi galima teigti, kad visų trijų tirtų miestų lietuvių draugijos suburia būtent tuos žmones, kuriems patinka dainuoti ir šokti, todėl kiti čia nesuranda vietos. Pavyzdžiui, vienas kalbintas pateikėjas iš draugijos išėjo būtent dėl to, kad nemokėjęs nei šokti, nei dainuoti.

Reikia pastebėti, kad viena svarbesnių problemų, trukdančių plėstis draugijoms – tai retkarčiais patiriamos vidinės krizės, ypač pasireiškiančios vienybės stoka, kurią lemia labai žmogiškos priežastys: charakterių skirtumai, nesusikalbėjimas, apkalbos, pagarbos vienas kitam trūkumas, asmeninės antipatijos ir pan. Todėl ilgainiui dalis narių išeina, kiti ateina, pasitaiko, kad kai kurios problemos pasiekia net Latvijos žiniasklaidą. Turbūt ne šiaip sau vienos draugijos vadovė kaip esminį visus vienijantį dalyką paminėjo būtent panašius narių charakterius. Žinoma, natūralu, kad kuo daugiau narių, tuo daugiau skirtingų nuomonių ir charakterių, tačiau tai ne vien Latvijos lietuvių problemos, jos būdingos ir kitoms užsienio lietuvių bendruomenėms. Šiuo atveju turbūt labiausiai padėtų autoritetingas vadovas, turintis gerus grupės organizavimo įgūdžius.

Taip pat reikėtų paminėti, kad būtent siauras šių tirtų draugijų veiklos profilis sukelia panašias problemas, susijusias su mažu narių (kurių didžioji dalis yra pensininkai) skaičiumi, su tuo, kad veikloje nedalyvauja jaunimas. Kita tokių problemų priežastis galėtų būti nepakankamas draugijų veiklos viešinimas. Išskirti būtų galima liepojiškius, kurių aktyvus narys – vidurinėsios kartos atstovas – įamžina draugijos gyvenimo momentus bei jais dalijasi „Facebook“ socialiniame tinkle, kur turi sukūrus būtent Liepojos lietuvių draugijos profilį³. Apie Bauskės ir Daugpilio lietuvių veiklą daugiausia galima sužinoti iš nedidelių straipsnių Latvijos regioniniuose laikraščiuose. Reikia pastebėti, kad net kai kurie kalbinti Latvijos lietuviai nieko nebuvo girdėję apie netoliese veikiančias draugijas: *Sąžiningai sakant, niekada nesu apie tai domėjęsis. [...] Ne, mane tai kažkaip ne visai domina (vyras, g. 1972 m.).*

Žinoma, norint plėsti draugijų veiklą reikia lėšų, o jų dažnai trūksta, nes reikia pasirūpinti buitinėmis problemomis. Pavyzdžiui, Liepojos lietuvių bendruomenė

atgavo istorinį prieškarinį pastatą, tačiau jį išlaikyti finansiškai yra labai sunku, pastatui reikalingas kapitalinis remontas. Spręsdama šią sudėtingą situaciją vadovė surado nuomininkus, kurie ėmėsi ir remonto darbų. Daugpilio lietuvių bendruomenės namus iš dalies padeda išlaikyti Lietuvos Respublikos ambasada, tačiau buvusį konsulato pastatą Lietuvos valstybė ketina parduoti. Bauskės lietuviai gali rinktis savivaldybės skirtose patalpose, tačiau jiems ten nepatogu, todėl renkasi vienos narės namuose. Trūksta lėšų ir kitai kultūrinei veiklai, tačiau veiklūs vadovai lėšų prasimano dalyvaudami įvairiuose projektuose.

Reikia pastebėti, kad draugijų nariams nėra iki galo aišku, kodėl vieni Latvijos lietuviai sulaukia Lietuvos valstybės paramos, o kiti ne. Pavyzdžiui, vieniems buvo finansuota kelionė į Lietuvos dainų šventę, o kiti tos paramos negavo. Dėl to jaučiamas didelis nusivylimas Lietuvos valstybe bei jos institucijomis ar apskritai Lietuvos valdžia ir dalis Latvijos lietuvių jau yra praradę viltis sulaukti kokios nors paramos iš tėvynės, nes pasitaikė atvejų, kai Lietuva visiškai nereagavo į Latvijos lietuvių prašymus. Tačiau vienos draugijos narė išsakė priešingą požiūrį: būtent jie, Latvijos lietuviai, patys turėtų padėti Lietuvai, o ne iš jos ko nors reikalauti.

Nors nedidelis Latvijos lietuvių kultūros draugijų narių skaičius rodo, kad bendruomeninis etninio tapatumo palaikymo būdas yra svarbus ne visiems lietuviams, tačiau tokių draugijų reikalingumas neabejotinas. Jos ne tik padeda išlaikyti bent nedidelės dalies lietuvių etninį tapatumą, bet ir populiarina lietuvišką kultūrą visoje Latvijoje. Todėl reikėtų rasti būdų, kaip padėti šioms draugijoms plėtoti veiklą ir kaip sudominti kitus Latvijos lietuvius bendruomenine lietuviška kultūrine veikla.

LATVIJOS LIETUVIŲ INDIVIDUALAUS ETNINIO TAPATUMO RAIŠKA

Kaip jau minėjome, ne visiems Latvijos lietuviams yra svarbu priklausyti lietuviškai draugijai, nes ir nepriklausydami kai kurie iš jų jaučiasi esą tikri lietuviai. Anot pateikėjų, lietuvių apibrėžia jo kilmė (šaknys, *kraujas, protėviai*), lietuvių kalba, dainos, taip pat mentalitetas, maištas (*maište lietuvis*).

Siekdami atskleisti Latvijos lietuvių individualaus tapatumo raišką dėl apimties štokos pasirinksiame analizuoti tik kelis aspektus: lietuvių kalbos vartojimo reikšmę, švenčių reikšmę ir Latvijos lietuvių savęs bei kito suvokimą per ribų braižymą. Taip pat atkreipsime dėmesį į kultūrinės aplinkos įtaką.

LIETUVIŲ KALBOS REIKŠMĖ

Anot kai kurių pateikėjų, vienas svarbiausių etninio tapatumo ženklų yra lietuvių kalbos mokėjimas, tačiau pasitaikė ir tokių pateikėjų, kurie save bent iš dalies

priskyrė lietuvių tautai, tačiau jau nekalbėjo lietuviškai.

Lauko tyrimo metu 9 pateikėjai teigė, jog nori kalbėtis latvių kalba, nes lietuviškai kalbėti jiems jau yra sunku ir šios kalbos beveik nebevarato. Kiti apskritai vaikystėje ją girdėdavo tik retkarčiais: *Šeimoje kalbėjome latviškai, bet jeigu ateidavo koks giminaitis, kad mes vaikai nesuprastume tų didelių pokalbių, kaip sakoma, nekištume nosies, kur nereikia, jie tarpusavy kalbėjosi lietuviškai, kad mes nesuprastume, kaip sako. Bet taip, jei lėtai kalba, tą mintį, branduolį aš iš lėto suprantu* (vyras, g. 1972 m.).

Likę pateikėjai kalbėjo lietuvių kalba, dažniausiai tarmiškai, tačiau kai kurie vartodavo daug rusiškų žodžių ar net trumpam pereidavo į rusų kalbą, o kiti vartojo daug latviškų žodžių. Tai parodo, kokioje kultūrinėje erdvėje – rusakalbėje ar latviškoje – pateikėjai daugiau gyvena. Reikia pastebėti, kad miestų lietuvius dažniau supa rusakalbė kultūrinė aplinka, o kaimų gyventojus lietuvius – latviška.

Tyrimo metu buvo svarbu išsiaiškinti, kokia kalba dominuoja šeimoje. 8 pateikėjai nurodė, kad šiuo metu šeimoje vartoja lietuvių kalbą. Pusė jų šneka lietuviškai, nes sutuoktinis taip pat yra lietuvis, kiti kalba pramaišiu su latvių kalba, nes jų kitatautis sutuoktinis moka tą kalbą. Vienas jaunosios kartos pateikėjas yra tikslingai pasirinkęs savo gimtąją kalbą šnekėti su savo vaikais.

Įdomu, kad nemažai pateikėjų – tiek sukūrusių mišrias, tiek grynai lietuviškas šeimas – teigė, jog su vaikais šnekėjosi latviškai, nenorėdami jų apsunkinti: *Apsiženijom ir sakēm, kad daba mūsų vakaaug latviška, ka nebūtų taip sunku kap mums* (moteris, g. 1963 m.). Tikėtina, kad daugelį tėvų veikė sovietmečiu įsigalėjęs požiūris, jog dvikalbystė ar daugiakalbystė sunkina vaiko raidą ir apskritai yra psichinis sutrikimas.

Dalis pateikėjų prisipažino, kad sulaukė priekaištų iš savo vaikų, jog jų neišmokė lietuviškai: *Ji, ji lietuviškai supranta. Nu, ji man sako, kodėl tu mane neišmokinai lietuvių kalbą [juokiasi]* (moteris, g. 1938 m.). Tačiau kiti tėvų požiūrį į kalbas vertina labai palankiai ir neturi jiems priekaištų: *Bet mums nebuvo reikalo, tėvai nelaiškė, kad būtų reikalus išmokinti savo gimtosios kalbos* (moteris, g. 1966 m.). Dar kiti pasakojo istorijas, kaip jų vaikai patys savanoriškai išmoko lietuviškai, dažnai žiūrėdami lietuvišką televiziją ar net radę antrąją pusę iš Lietuvos.

Pasitaikė ir tokių atvejų, kai didelė meilė latvių kalbai Latvijos lietuvių vaikus atvedė prie meilės Lietuvai ir lietuvių kalbai:

Ji nekalbėjo, ji vaikystėje nežinojo. Nu, sakysim, tai, kad mes gyvenome Latvijoje, mes buvome tipiška latvių šeima ir... Nors motina jau galėtų kažką išmokyti, pamokyti, taip? Nu, kaip ir nesikankinome, taip... [juokiasi] Bet jai kitkas buvo artima – latvių kalba. Ji išėjo į filologiją. Filologijoje studijavo, jai reikėjo išmolti lietuvių kalbą. Tai, kad mes turime giminių ir Lietuvoje, jai buvo tas visiškai... Ji labai greitai įsisavino. Ji

savo vyrą irgi mokina lietuviškai kalbėti. [...] Jis latvis, taip. (moteris, g. 1962 m.)

Įdomu tai, kad net trijų kalbintų pateikėjų dukros baigė baltų filologijos studijas Rygoje ir visų jų tėvai namuose lietuvių kalbos nevartojo arba vartojo labai retai.

Šie minėti pavyzdžiai puikiai rodo, kad ne visada reikalingas tikslingas, griežtas patriotinis auklėjimas ar spaudimas priimti vieną ar kitą kultūrą. Daug vertingesnis savaiminis individualus ieškojimo kelias. Šiais laikais, kai žmonės vis dažniau yra linkę ieškoti savo savasties, kurti bei perkurti asmeninius tapatumus, tikėtina, kad vis daugiau Latvijos lietuvių ateityje susidomės savo lietuviškąja tapatybe. Tereikia tik sudaryti palankias sąlygas. Todėl buvo aktualu panagrinėti ir platesnę pateikėjų supančią kalbinę aplinką, t. y. televiziją, radiją bei spaudą, galinčią padėti formuoti įvaizdį apie Lietuvą ir jos žmones.

Televizija yra gana svarbus Latvijos lietuvių ryšio su Lietuva kanalas, kuris padeda neužmiršti lietuvių kalbos, o kai kam net jos išmokti. Šioje skaitmeninių technologijų epochoje ne visi Latvijos lietuviai turi galimybę matyti lietuvišką televiziją, nes ne visi Latvijos operatoriai į siūlomus televizijos paslaugų paketus įtraukia lietuviškus kanalus. Žinoma, kiekvienas gali pasirinkti paketą su lietuviškais kanalais, tačiau pasirinkimas dažnai dar labai priklauso nuo siūlomos kainos. 13 iš apklaustų pateikėjų nuolat žiūri lietuviškas programas. Vienas pateikėjas televiziją stebi internetu. Mėgstamiausios pateikėjų laidos: „Žinios“, „Panorama“, „Duokim garo“, „24 valandos“, „Sveikinimų koncertas“, humorištinės laidos, taip pat filmai ar serialai.

Per lietuvišką televiziją girdimos ne tik Lietuvos kultūros ir politikos naujienos, bet nemažiau aktualūs yra reklaminiai pranešimai. Tiek lietuvius, tiek latvius domina skelbiamos akcijos Lietuvos prekybos centruose, į kuriuos vėliau važiuojama apsipirkti. Todėl Lietuvos valstybei turėtų būti itin svarbu, kad lietuviškos programos bei su jomis transliuojama reklama pasiektų ir kaimynines šalis.

Ne taip seniai Lietuvos televizijos programos galėjo stebėti visi, gyvenantys Lietuvos ir Latvijos pasienio vietovėse. Įdomu tai, kad būtent per televiziją kai kurių Latvijos lietuvių palikuonys susidomėjo lietuvių kalba. Žiūrėdami animacinius ir meninius filmus, lietuvių kalbą pramokdavo net Rytų Latvijoje lauko tyrimo metu sutikti latvių jaunuoliai iš grynų latviškų šeimų. Net ir vyresniosios kartos latviai teigė, kad lietuviškos programos yra įdomesnės nei latviškos. Įdomu tai, kad latviams taip pat patinka ir lietuvių mėgstama laida „Duokim garo“. Rytų Latvijoje latviai katalikai domisi transliuojamomis lietuviškomis mišiomis, nes jos esą gražesnės.

Kiek kitokia situacija su Lietuvos radijo stotimis, kurias Latvijos lietuviai, ypač gyvenantys pasienio vietovėse, girdi geriau nei Latvijos radijo stotis. Tačiau radijo laidos buvo mažiau populiarios – jų klausosi 5 respondentai.

Jeigu dar prieš dvidešimt metų Latvijos lietuvius sunkiai galėjo pasiekti lietuviška spauda (Šaknys 2000: 37), šiandien šią problemą puikiai išsprendė internetas. Žinoma, vyresniosios kartos žmonės, ypač iš kaimiškų vietovių, dar mažai naudojami internetu, tačiau aktyvių interneto vartotojų pensininkų teko sutikti ir tyrimo metu. Nemažai apklaustų Latvijos lietuvių buvo „Facebook“ socialinio tinklo naudotojai. Šis tinklas jiems praverčia tiek kaip įvairių žinių – ir latviškų, ir lietuviškų – šaltinis, tiek kaip bendravimo priemonė ne tik su draugais, bet ir su giminėmis iš Lietuvos.

3 pateikėjai teigė, kad skaito lietuviškus laikraščius, žurnalus, kurių parsiveža iš Lietuvos, nes ten dažnai lankosi. Spaudą perka, o senesnius numerius atiduoda giminaičiams.

Taigi XXI a. pradžioje lietuviška žiniasklaida yra neblogai prieinama, tačiau ypač televizijos prieinamumą reikėtų gerinti, nes televizija bene labiausiai padėtų neužmiršti lietuvių kalbos, o nemokantiems sudarytų sąlygas tos kalbos mokytis.

ETNINIS TAPATUMAS IR ŠVENČIŲ REIKŠMĖ

Tyrimus pasienyje atlikusi etnologė V. Savoniakaitė teigė, kad antroji lietuvių emigrantų karta, gimusi Lietuvoje ir Latvijoje XX a. antrojoje pusėje, žinojo „mažiau lietuviškų papročių, ypač Vakarų Latvijos pasienyje“ (Savoniakaitė 2001: 223). Mūsų apklausti lietuviai taip pat sunkiai galėjo išskirti lietuviškus švenčių papročius arba akcentuodavo, kad tiek latvių, tiek lietuvių švenčių papročiai mažai skiriasi arba nesiskiria. Žinoma, svarbiausiomis šeimos šventėmis beveik visi vadino Kalėdas ir Velykas, išskyrus vieną pateikėją, kuri teigė, jog jų šeimoje švenčiamos pagoniškos šventės – saulėgrįžos ir lygiadieniai. Nemažai lietuvių kaip svarbią šventę minėjo Jonines, švenčiamas laikantis latviškų tradicijų, kai kurie savo vaikams yra davę Janio ir Lygos vardus. Tačiau tik retas kuris pateikėjas paminėdavo Kūčias. Kūčios – labai savita lietuviška šventė, kuri, kitaip nei Kalėdos ar Velykos, ryškiai išsiskiria iš kitų latviškų švenčių, todėl tyrimo metu Kūčiomis buvo domėtasi išsamiau.

Įdomu, kad kai kurie pateikėjai, o ypač tie, kurių abu tėvai lietuviai, teigė, jog nešvenčia Kūčių arba jas švenčia jau nesilaikydami daugelio lietuviškų papročių, t. y. valgo mėsą ir tradicinius latviškus patiekalus, kaip antai pilkuosius žirnius ar imbierinius sausainius. Tyrimo metu pastebėta, kad kai kurie pašnekovai jautriai reagavo į šią temą. Pavyzdžiui, su viena vyresniosios kartos pateikėja, kurios abu tėvai lietuviai ir ji pati užaugusi Lietuvoje, iš pradžių palietė lietuviškų patiekalų temą. Pateikėja teigė, jog šventėms dažnai gamina cepelinus arba balandėlius, tačiau paklausus, kokius patiekalus gamina Kūčioms, ji staiga pradėjo ieškoti įvairių pasiteisinimų:

Pateikėja. *Ne, šitų aš nemoku [juokiasi] – ne iš tos*

vietos rankos išaugusios yra [juokiasi].

Tyrėja. *Tai tų kanapių visokių...?*

P. *Ne nene. Vot mama viską darydavo, jo. Vot aš ne, aš ne, aš truputį esu, esu tinginė [žiūri į laikrodį] (moteris, g. 1938 m.).*

Viena vertus, pateikėja tarsi bando į šitą klausimą pažiūrėti su humoru, užsimena apie tam tikrą asmeninę „kalnę“, kita vertus, žvilgčiojimas į laikrodį rodo, kad ši tema jai nėra labai maloni.

Kiti pateikėjai apie pakitusias Kūčių šventės tradicijas kalbėjo drąsiau: *Nu, mes visko taip nepadaram lietuviškai, kažkų darom, kažko nepadaram. [...] I mums tie patiekalai latviški ir lietuviški. [...] Visokie, ku sugalvojam. I silkė, i kotletai a paukštiena kokia, a kas, nu, visokių yr. [...] Kas nor, tas valgo mėsą, kas nor, tas valgo žuvį, žodžiu, taip (moteris, g. 1947 m.).* Ne visada per Kūčias ši šeima turi kalėdaitę – dažniausiai tik tuomet, jei ji atveža sesuo iš Rygos.

Žinoma, šią šventę švęsti sovietmečiu buvo pavojinga, ir ne visi lietuviai tai darydavo, o jeigu švęsdavo, tai nepasakodavo, ką ir kodėl švenčia, todėl kai kuriems pateikėjams atmintyje išlikusios tik kažkokios nuotrupos, kurios didelės reikšmės jų gyvenime nebeturi: *Bet tą 24-ą dieną visada tėtis atnešdavęs eglutę ir visada būdavo pyragai [su mėsa – A. N.] ir rauginti virti kopūstai. Bet niekas jau nesakė, kad tai Kalėdų išvakarės, nes visi šventė tiktai Naujus metus (moteris, g. 1966 m.).* Vėliau ši pateikėja prisiminė, kad vėlyvučiu sovietmečiu giminės iš Lenkijos pradėję siųsti plotkeles.

Tačiau pasitaikė keli lietuviai, kuriems ši šventė tebėra labai svarbi ir išreiškia jų etninį tapatumą:

T. *O kokius patiekalus valgot?*

P. Šlyžikai, žinoma.

T. *Kepat?*

P. *Kaipgi ne, taigi lietuvis!*

T. *Ar perkat?*

P. *Ne nene, pirkti šlyžikus neprisireikia.*

T. *Tai jūs pats mokat kept?*

P. *Nu kaipgi, senelė buvo išmokus, dabar žmoną išmokinau (vyras, g. 1967 m.).*

Įdomu, kad Kūčių tradiciją į savo mišrią šeimą įvedė vyras. Kitas pateikėjas, jaunas vyras, jau XXI a. emigrantas, taip pat inicijavo Kūčių šventimą mišrioje šeimoje.

Viena apklausta jauna moteris, užaugusi su seneliais lietuviais ir žinojusi daug šios šventės papročių, burtų, teigė, kad Kūčias savo šeimoje švenčia, eina į bažnyčią ir tikslin-gai atsakė visų nekrikščioniškų papročių, nes yra giliai tikinti katalikė bei aktyviai domisi šios religijos tiesomis.

Reikia paminėti, jog pasitaikė ir tokių pateikėjų, kurie sakė, jog neturi laiko švęsti švenčių: *Mums išvis nebuvo lai-*

ko, mums 18 ragainių kūtėj, kokio laiko tu stovėsi prie viryklės (moteris, g. 1963 m.).

Kad Kūčios yra svarbi ir švenčiama šventė, minėjo 9 pateikėjai. Žinoma, tai, kad pateikėjai lietuviai nešvenčia Kūčių, nėra labai reikšmingas dalykas kalbant apie jų etninę savivoką, tačiau tai parodo, kad lietuviškos tradicijos Latvijoje nyksta arba niveliuojasi. Lietuviu galima būti ir nešvenčiant lietuviškų švenčių, todėl savąjį lietuviškumą suvokti yra aktualiau per tuos dalykus, kurie Lietuvoje galbūt nebus laikomi būtinais lietuviybės atributais ar ženklais. Toliau vertėtų pasigilinti į tai, per kokius ženklus Latvijos lietuviai save išskiria iš kitų tautų.

LATVIJOS LIETUVIŲ LIETUVIŠKUMO ŽENKLAI

Tyrimo metu apklaustus pateikėjus būtų galima skirstyti į dvi grupes: lietuvius, kuriems svarbūs jų tapatumą išreiškiantys materialiniai bei dvasiniai ženklai, ir lietuvius, kuriems tokie lietuviybės ženklai nėra svarbūs – jie ir be jų jaučiasi esą lietuviai.

Paštelbėta, kad įvairūs simboliai reikšmingiausi pirmosios kartos XX ir XXI a. lietuvių emigrantams bei iš dalies tremtinių šeimose gimusiems vaikams. Šalia tokių tradicinių lietuviškų simbolių kaip lietuviškas tautinis kostiumas, Lietuvos vėliava, herbas ar kiti lietuviški suvenyrai, Latvijoje gyvenantys lietuviai atranda ir kitų svarbių ženklų, kurie padeda puoselėti jų etninį tapatumą. Pavyzdžiui, Daugpilio apylinkėse sutiktas lietuvis, nusipirkęs vienkiemyje sodybą, kurioje gyvenusi sentikių dvasininko šeima, suteikė tai sodybai lietuviškų bruožų, kuriuos ne iš karto pamatysiplika akimi. Svarbiais lietuviškumo akcentais čia tapo tiesiog iš Lietuvos atsivežti augalai: karklas, vynuogės, gėlės ir kiti daiktai, puošiantys sodybos aplinką. Šeimnininkui taip pat labai svarbu, kad jo šuo yra iš Lietuvos, Lietuvoje registruotas ir jo automobilis.

Daugelis apklaustų Latvijos lietuvių, ypač gimusių jau Latvijoje, turėjo mažai arba visai neturėjo išorinių lietuviškumą išreiškiančių ženklų. Kai kurie apskritai to nesureikšmina: *Mano požiūris toks, kad ne simboliai reiškia, kad tu būsi didesnis patriotas negu tas, kuris išsipaišęs ir t. t. tais simboliais – tą reikia turėti čia [ranką priglaudžia prie krūtinės] (vyras, g. 1972 m.).*

Pasitaikė tokių pateikėjų, kurie tarsi priskiria save prie lietuvių, tačiau tiek su Lietuva kaip šalimi, tiek su lietuviška kultūra jau turi mažai ką bendro. Tokiais atvejais svarbu pasiaiškinti tą kitokį lietuviškumo suvokimą. Be to, dar ir paribio kontekstas į tapatumą leidžia pažvelgti kiek kitaip. Fredrikas Barthas teigė, kad tiriant tapatumą svarbu tirti santykius tarp grupių, jų komunikaciją ir reikia atkreipti dėmesį, kaip tos grupės braižo ir palaiko ribas. Anot jo, etninių grupių tapatumui kultūrinė medžiaga nėra svarbi (Barth 1969). Taigi tiriant Lietuvos ir Latvijos paribio gyventojų tapatumą labai svarbūs tampa kasdienybėje sutinkami *kiti*, jų socialiniai ryšiai ir braižomos ribos.

Paribyje, kur gyvena ir kontaktuoja kelios tautos, kur kasdienybėje nuolat sutinkami *kiti*, ir tie skirtingi *kiti* gali atsiskleisti visiškai kitokiais etninio tapatumo požymiais nei monoetninėje aplinkoje.

Tiriant domėtasi, kokius savosios tautos ir kitų tautų skirtumus mato patys pateikėjai. Taip atsivėrė net ypatingų lietuviškumą išreiškiančių ženklų neturėjusių pateikėjų giluminis etninio tapatumo suvokimas. Todėl šiuo atžvilgiu mums svarbus dar vienas F. Bartho teorinis teiginys: esą etniškumui nužymėti ne tiek svarbi „objektyvių“ skirtumų suma, kiek tie skirtumai, kurie yra svarbūs pačiai grupei, t. y. riboženkliai (Barth 1969: 14).

Per riboženklus aiškiai parodomas kasdienybėje sutinkamų latvių *kitoniškumas* bei pabrėžiamos lietuvių etninei grupei būdingos vertybės, kurios padeda konstruoti tos grupės tapatumą. Iš pateikėjų atsakymų matyti, kad svarbiausias riboženklis yra mentalitetas ir su tuo susijusios vertybės bei charakterio skirtumai.

Beveik visi apklausti pateikėjai kaip pagrindinį lietuvių ir latvių skirtumą minėjo atvirumą kitiems: *Lietuviai daugiau bendraujantys, visi kartu, latviai daugiau uždaresni* (moteris, g. 1952 m.). Įdomias išvadas padarė pateikėjas, dirbantis suvenyrų parduotuvėje bei šėbintis įvairias tautas: *Latvis vaikšto po parduotuvę ir neišsako minčių apie tai* [kad brangu – A. N.], *lietuvis iš karto trenkia viską [...] Ak, kaip brangu! Latvis nesibaisi, jis vaikšto, jis ramiai...* (vyras, g. 1967 m.).

Lietuvių atvirumą lydi ir kitokie būdo bruožai negu latvių: *Nu, lietuviai yra karštakraujai, tas yra, tą aš tikrai žinau. Jeigu latvis lėtai galvos, tai lietuvis tą darys greičiau, nu, galbūt klys, bet jis impulsyvesnis* (vyras, g. 1972 m.); *Lietuviai yra išdidūs, jie didžiuojasi savimi, savo tauta, kur jie gyvena, jie tokie, kaip pasakyt... Net nežinau, jie gins tikrai todėl, kad jis lietuvis, ar jis jį pažįsta ar nepažįsta, jis kaip sakant, bus už tave... Kaip ir gerbs, taip? Latviai daugiau šone šlovi [...] tokie tylesni* (moteris, g. 1962 m.); *Nu, tas, kad lietuviai moka švęsti šventes, taip [...] Ne, nu nesakau, latviai irgi moka švęsti, bet trūksta tos kibirkštėlės, ar ko. [...] Latgaliai moka švęsti, jie irgi visada yra linksmi, visada, kaip... laisvi, patrauklūs. Nu, tokie laisvesni šiek tiek* (vyras, g. 1972 m.). Tiesa, kai kurie pastebėjo skirtumą tarp Lietuvoje ir jau Latvijoje gimusių lietuvių: *Lietuviai energiškesni, gimę Latvijoje nebe tokie* (moteris, g. 1951 m.). Kalbantis su pateikėjais iš mišrių šeimų irgi buvo pastebėtas mažesnis jų ekspresyvumas, ramesnė kalbėjimo maniera, nenoras iki galo atsiverti.

Kitas svarbus lietuvių etninio tapatumo riboženklis, kurį įvardijo dalis lietuvių –svetingumas: *Lietuvis stalą nukloja, dūšia atverta, latvis skūpesnis* (moteris, g. 1948 m.); *Lietuviams būdingas svetingumas, latviai nėra tiek atviri, geriau kiekvienas savo rate apie save* (moteris, g. 1966 m.); *Latviai yra svetinga tauta, taip, bet jie ne ypač nori, nu, kad pas juos eitų į svečius. Jeigu ateina, taip – viskas tvarkoje, bet ne ypač laukia* (vyras, 1972 m.). Taip pat vienos lietuvių draugijos vadovė kalbėdama apie finansines problemas paminėjo, jog nemažai pinigų tenka išleisti dovanoms su ansambliu vyk-

stant į svečius bei sutinkant svečius pas save.

Lietuvio tapatybė gali pasireikšti ir apranga, ir išorine namų aplinka: *Lietuvis, man atrodo, mok geriau apsirengt, aplinką patvarkyti. Latvis bjauresnis, gobšesnis* (moteris, g. 1963 m.).

Nors gana dažnai pateikėjai minėjo, kad lietuviai ir latviai taip pat daug kuo panašūs, tačiau ilgametė šėbėjimo ir bendravimo su *kitais* patirtis leidžia jiems save išskirti iš kitų bei apibrėžti savo etninį savitumą.

ETNINIS TAPATUMAS IR VIETOS REIKŠMĖ

Individų etniam tapatumui palaikyti labai svarbi juos supanti aplinka arba kultūrinė erdvė, kuri čia bus traktuojama kaip išorinė erdvė, gaubianti pateikėjų gyvenimą ir galinti jiems daryti tam tikrą poveikį, formuoti jų nuostatas. Tai gali būti tiek darbo, tiek laisvalaikio aplinka bei ten esantys žmonės, tiek gyvenamojoje aplinkoje veikiančios įvairios įstaigos, organizacijos, taip pat žiniasklaida, kuri į viešumą perduoda tam tikras žinias.

Atlikus tyrimą galima teigti, kad dalis lietuvių gyvena rusakalbėje kultūrinėje erdvėje – jų bendravimo kalba yra rusų, jie skaito rusišką spaudą, žiūri televiziją rusų kalba ir turi mažai ryšių su latvių tautybės žmonėmis, kurie net atrodo svetimi. Tai iliustruotų toks pokalbis su viena pateikėja:

T. O tai jūsų draugai čia kokių tautybių daugiausia? Ar čia tie lietuviai?

P. Ne, mana antra šeima dar draugai yra. Jis armėnas yra, o ji ukrainietė. [...] Čia mano iš jaunystės yra taip pat.

T. O latvių draugų turit?

P. Ne, latvių draugų neturiu. Todėl, kad. Nu, kaip, mano dukters vyro mama yra latvė. [...]

T. O tai su latviais nelabai teko bendrauti ar kaip?

P. Pas mus čia neina, čia lietuviai.

T. O ten darbe nebuvo?

P. Kažkaip kažkaip...

T. Ar tiesiog žmonės kitokie, kalbos nerasdavot?

P. Kita „mentalnaši“.

T. Aha, tai pastebėjot šitą?

P. Jo jo, ne mūsų.

T. O tai kokie jie yra, kuo skiriasi?

P. Lietuviai yra kitokie kaip latviai.

T. O kokie tie bruožai būtų kitokie?

P. Nu, vot aš negaliu pasakyti, vat šito aš nežinau.

T. Bet jaučiasi?

P. Nu, jaučiasi, truputį vis tiek jaučiasi.

T. O tai jūs latviškai nemokat nė kiek?

P. Ne, man yra turgaus kalba latviška [juokiasi] (moteris, g. 1938 m.).

Reikia paštelėti, kad ne vienas pateikėjas minėjo, jog su latviais yra sunku bendrauti ir užmegzti artimą ryšį. Net XXI a. emigrantė pasakojo, kad darbe latviai su ja nebendravę, todėl ji iki šiol dar nemoka latvių kalbos: jos vyras rusas ir jie gyvena viename Latgalos kaime, kuriame beveik visi yra slavų tautų atstovai. Įdomu tai, kad ši pateikėja prieš vestuves pakeitė savo tikybą, tapo sentike, laikosi rusiškų papročių, kurie jai yra priimtini, tačiau kažkiek išlaiko ir lietuviškų tradicijų.

Kiti pateikėjai, daugiausia iš kaimiškų Kuršo bei Žiemgalos regionų vietovių, yra supami bei stipriai veikiami latviškos kultūrinės aplinkos. Pavyzdžiui, viena pateikėja iš Kuršo pasakojo apie savo elgesį nuvykus į Daugpilį: *Aš lietuvė, bet buvau Latvijos patriotė, aš kalbėjau latviškai – lišiu aš ruskiui į užpakalį!* (moteris, g. 1963 m.).

Kai kurie lietuvių kilmės pateikėjai save jau daugiau siejo būtent su kaimynine latvių tauta: *Kap jau mes čia augom, kaip vietiniai, kaip latviai buvom. [...] Mūsų vaka išvis neskaitė mokykloj, kaani būt lietuviai. Aš irgi kap pradėjau mokėt latvių kalbą aš nebešnekėjau lietuviškai, ir tėvai gavo su manim latviškai šnekėt* (moteris, g. 1963 m.). V. Savoniakaitė taip pat pastebėjusi, kad antroji ir trečioji kartos „natūraliai skyrėsi nuo pirmosios kartos savo interesais, pažiūromis, jie „rinkosi“ identitetus, susijusius su giminyštes, draugystės ryšiais“ (Savoniakaitė 2001: 224).

Tyrimo metu pastebėta, kad vis dėlto kai kuriems pateikėjams svarbesnis ryšys su gyvenamąja vieta – Latvija ar konkrečiu jos regionu:

T. Jūs sakėte, daugiau save latviu laikote?

P. Taip, žinoma, žinoma, taip. Aš savo šitas lietuvių šaknis praktiškai... Sudėtinga, kiekviena vieta, kurioje gyvename, uždeda tą žymę ir labai labai stiprią. [...]

T. O laikote save žiemgaliečiu?

P. Taip, grynai taip. Visiškai, neabejotinai. [juokiasi] Žinoma, kas yra apie nepriklausomybę, Latviją, žinoma, pergyvenome 1991 metų pradžioje, taip pat dėl Lietuvos pergyvenome, ir dėl Latvijos pergyvenome, žinoma, buvau ne tiek barikadose, vyriausybę saugojau. [...] Žinoma, šis nepriklausomybės laikotarpis, barikados ir visa kita, žinoma, buvo kažkoks pakilimas ne tik Latvijoje, Lietuvoje (vyras, g. 1967 m.).

Mūsų tyrimas atskleidė regioninės tapatybės svarbą. Pavyzdžiui, pateikėjo, kurio tėvas buvo lietuvis, o mama iš mišrios lietuvių ir latvės šeimos, į klausimą apie savo tautybę atsakė taip: *Aš vis dėlto esu gimęs, augęs Latvijoje, pagal latvių papročius, daugiau save laikau latviu, žinoma. Mokiausi latvių kalba, visi aplink man buvo latviai, rusai, ta*

lietuvių kalba labai labai retai (vyras, g. 1972 m.). Pateikėjas prisipažino, kad buvęs labai didelis Latvijos patriotas, budėjo barikadose 1991 metais, tačiau dabar yra labai nusivylęs Latvijos valstybe, valdžia ir apskritai vengia domėtis politika. Paklaustas, ar jis save laiko žiemgaliečiu (jo gyvenamoji vieta Žiemgalos regione), atsakė teigiamai ir gana išsamiai: *Sąžiningai sakant, aš didžiuojuosi, kad aš esu žiemgalietis. Tai man yra taip artima iš tiesų. [Artimiau negu būti latviu?– A. N.] Taip, maždaug taip, sakyčiau, kad yra kažkaip. Aš kažkaip vertinu žiemgalius, nu labai aukštai. [...] Nu, tauta kovotojų, tai yra tauta, kuri nepasidavė. Protinga. Nu, pakankamai klaštinga, gerąja prasme* (vyras, g. 1972 m.).

Žiemgaliete save taip pat laiko lietuvių ir lenkės palikuonė:

Taip, aš save greičiau laikau žiemgaliete, kitaip aš nežinau, nu, kas aš galėčiau būti? Aš manau, kad esi ten gimęs ir gyvenęs, todėl aš esu tas, o ne tekantis kraujas, ar ne? [...] Vieta yra svarbesnė, man yra svarbiau, kur aš gyvenu, o ne kas aš esu pagal tautybę. Todėl aš... Nes mano broliams pasuose yra užrašyti „latviai“. Nes tada, kai sovietų laikais reikėjo pasirinkti tautybę, jie pasakė, kad latviai, jų jau neklausė, kas jų tėvai. O aš nuėjau, manęs paklausė, nu, tautybė, aš sakau, latvė. Nu ten tokia rusų tautybės moteris buvo [...] ir ji pasakė, o kaip jūs galite būti latvė, jeigu jūsų mama yra lenkė, o tėvas lietuvis, aš sakau, nu, kaip, mano broliai latviai. [juokiasi] Ir tada aš pasakiau pagal mamą – lenkė, nes man tuo metu atrodė kažkas ekskliuzyviau, negu būti lietuve (moteris g. 1966 m.).

Anot Peterio L. Bergerio ir Thomo Luckmanno, tapatumas yra pamatinis subjektyvios tikrovės elementas, kurį formuoja socialiniai procesai, o socialiniai ryšiai jį palaiko, keičia ar net iš naujo performuoja (Berger, Luckmann 1999: 216). Taigi iš šių kelių pateiktų pavyzdžių, kurių būtų galima rašti ir dar daugiau, matome, kad per visą žmogaus gyvenimą jo etninė tapatybė gali keistis, o tam įtakos taip pat turi tiek politinė situacija, tiek tam tikra įsigalėjusi viešoji nuomonė ar mada.

Pavyzdžiui, Bauskės apylinkėse tirti pateikėjai – tiek latviai, tiek lietuviai – dažnai save laikė žiemgaliečiais, vieni tai daugiau sėdami su pačiu regionu, kiti su šiame regione kadaise gyvenusia baltų gentimi. Reikia paštelėti, kad paštaroju metu Latvijos visuomenėje sušiprėjo domėjimasis krašto senąja praeitimi. Prie Bauskės esančiame Mežuotnės piliakalnyje kasmet vyksta „Žiemgalių šventė“, regione tebevykdomi bendri lietuvių ir latvių projektai, kuriuose taip pat dominuoja Žiemgalos vardas. Būtent per šį regioną Lietuvos ir Latvijos kultūros darbuotojai bando ieškoti bendradarbiavimo ir sąlyčio taškų.

Vienas iš tyrimo tikslų taip pat buvo panagrinėti, kokią su Lietuva bei lietuviais susijusią veiklą vykdo įvairios Latvijos įstaigos bei organizacijos. Buvo paskelbta internetinė apklausa, kurioje buvo klausiama apie bendradarbiavimą tiek su Lietuvos, tiek su Latvijos lietuvių organizacijomis.

Nušatyta, kad palankiausia lietuviams kultūrinė aplinka yra Bauskės mieste ir aplink jį esančiuose valsčiuose – gauta 15 atsakymų iš švietimo ir kultūros įstaigų. Reikšminga tai, kad kai kurios įstaigos (Turizmo ir informacijos centras, Bauskės kraštotyros muziejus, Bauskės centrinė biblioteka, Bauskės savivaldybė) į įvairias veiklas įtraukia ir Bauskės lietuvius. Netoli Bauskės esantis Saulainės vaikų darželis 2009–2011 m. turėjęs bendrą projektą su Pakruojo rajono Žeimelio vaikų darželiu, tačiau ir pasibaigus projektui ne tik bendrauja, bet ir savo veikloje skiria nemažą dėmesį Lietuvai. Pavyzdžiui, prieš Lietuvos nepriklausomybės šventę visa savaitė darželyje yra skiriama Lietuvai, gaminamos Lietuvos vėliavėlės, vaikai mokosi lietuviškų dainelių, o įrašas su dainuojančiais vaikais siunčiamas draugams į Lietuvą. Šį darželį lanko ir lietuvių palikuonys, todėl ateityje būtų įdomu patyrinti, kaip vėliau susiklostys jų etninio tapatumo paieškos.

Kitų miestų organizacijos daugiau dėmesio skiria bendradarbiavimui su Lietuvoje veikiančiomis įstaigomis. Visuose tirtuose miestuose aktyviausiai bendradarbiauja turizmo ir informacijos centrai, kurie daugiausia keičiasi turizmo informacija. Bauskės turizmo ir informacijos centras jau trečius metus vasario mėnesį organizuoja „Patriotinę Bauskės kavinių savaitę“, kuri skirta Lietuvos ir Estijos nepriklausomybės dienoms pažymėti, ir savo krašto kavines skatina pasiūlyti lankytojams šių tautų patiekalų. Taip ne tik skatinamas turizmas, bet ir plačiai populiarinama lietuviška kultūra, nes, padedant vietiniams lietuviams, kavinės dar rengia ir kultūrinės programos.

Įvairios Lietuvos ir Latvijos įstaigos bendradarbiauja gana aktyviai, tik nepakankamai viešina tokį bendradarbiavimą. Net tos organizacijos, kurios atsakė, jog šiuo metu nebendradarbiauja su lietuviomis, ketina tai daryti ateityje. Svarbu pažymėti, kad tokia vieša skleidžiama pozityvi informacija galėtų formuoti teigiamą požiūrį į kaimynus bei jų šalį, o toks požiūris ypač reikalingas, nes Latvijos žiniasklaida kartais perdėm akcentuoja su lietuviomis siejamus neigiamus dalykus.

LIETUVIŲ ĮVAIZDIS LATVIŲ SPAUDOJE

Tyrimo metu taip pat buvo nuspręsta panagrinėti, kaip Latvijos spaudoje paštaruosius kelerius metus yra vaizduojami lietuviai, nes toks įvaizdis gali būti svarbus Latvijos lietuviams ieškant savo tapatybės. Tai atlikti buvo paprasčiausia – naudotasi duomenų baze www.news.lv, kurioje pagal įvestus raktažodžius galima ieškoti Latvijos spaudoje skelbtų straipsnių. Kaip raktažodžiai buvo naudojamos latviškų žodžių, reiškiančių lietuvius, dalys – *lietuvie-* ir *leiš-*. Buvo rašta įvairios tematikos straipsnių: nuo lietuvių ir latvių bendradarbiavimo iki Latvijos lietuvių gyvenimo istorijų bei lietuvių piktadarysčių. Visoje Lietuvos ir Latvijos pasienio savivaldybių spaudoje piešiamas itin neigiamas lietuvių paveikslas. Pavyzdžiui, Bauskės regioniniame laikraštyje 2017 m. vasarą, kai Lietuvoje pakėlus

akcizo mokesčių alkoholiui lietuviams pradėjo plūsti į Latviją, buvo aprašytas neigiamas jų elgesys: alkoholio vartojimas vos išėjus iš parduotuvės, šiukšlinimas, triukšmavimas ir kabinėjimasis prie žmonių.

Taip pat tiek Latvijos respublikinėje, tiek regioninėje spaudoje nuo 2016 m. lapkričio mėn. vis pasirodo straipsnių apie ragų vagystes. Pastebėta, kad elnių ragus supirkinėja prekyautojai iš Lietuvos; aprašyti atvejai, kai buvo apvogti latvių gyvenamieji namai, o juose pasigešta vien elnių ragų. Nors teigiama, kad taip vagiliauti po sodybas važinėja ir latviai, tačiau pažymima, jog daugiausia tuo užsiima lietuviai (Andersone-Kolosova 2016). Be to, jau kelerius metus Lietuvos lietuviai vagia žemės ūkio techniką – traktorius ir kombainus, todėl tiek spaudoje, tiek lietuvių pasakojimuose gana paplitęs „lietuvių vagių“ epitetas (*leišuzagli*). Dėl to kartais net patys Latvijos lietuviai nenori nieko bendra turėti su kai kuriais Lietuvos lietuviomis: *Lietuvoje negalima parduoti grūdų, lietuviomis negali pasitikėti, apgaudinėja* (moteris, g. 1963 m.).

Vakarų Latvijoje lietuviams priskiriamas „okupanto“ epitetas, nes nemažai lietuvių iš Lietuvos supirkinėja nekilnojamoji turtą prie jūros, draustiniuose nelegaliai stato daugiaaukščius pastatus ir t. t. Tiesa, panašių neigiamų įvaizdžių galima rasti ir latvių pateiktųjų pasakojimuose, kuriuose lietuviai apibūdinami kaip veiklesni, gudresni (*kytresni*), prekybininkai, apgavikai ir pan.

Kita vertus, latvių spaudoje itin palankiai atsiliepiama apie iniciatyvas, kurios tarsi turėtų skatinti tiek lietuvius, tiek latvius pažinti kaimynų kultūrą. Antai buvo aprašyta ir jau mūsų minėta „Patriotinė Bauskės kavinių savaitė“. Latvijos spaudoje rašyta, jog apie šią Bauskės informacijos ir turizmo centro iniciatyvą buvo informuota ir Lietuvos žiniasklaida. Deja, Lietuvos žiniasklaidą tokia informacija ne itin sudomino. Interneto pavyko rasti tik 4 straipsnius lietuvių kalba: Šilutės Hugo Šojaus muziejaus interneto svetainėje bei Šilutės ir Pagėgių krašto laikraštyje „Pamarys“⁴, taip pat interneto svetainėje „Regionų naujienos“ ir „Lietuvos žinios“. Tiesa, ši informacija Lietuvoje pasirodė tik 2016 metais.

Tai ne vienintelis atvejis, kuris rodo, kad lietuvių ir latvių žiniasklaidos mainai yra labai silpni. Toks abejingumas nepresideda nei prie bendros Lietuvos ir Latvijos kultūrinės erdvės puoselėjimo, nei prie pasididžiavimo savąja šalimi ir jos kultūra ugdymo. Gyventojų judėjimas, emigracija vyksta nuolat, todėl svarbu rūpintis ne tiek emigrantų, kiek visų Lietuvos piliečių, gyvenančių Lietuvoje, patriotiniais jausmais. Kaip sakė viena pateikėja, *tegu Lietuva daro ką nors, kad jaunimui nereiktų išvažiuoti*. Tad žinios apie užsienio šalyse puoselėjamą lietuvišką kultūrą taip pat gali kelti teigiamus Lietuvos gyventojų jausmus bei skatinti jų patriotiškumo jausmą.

⁴ Šilutiškius ši informacija pasiekė iš Bauskės kraštotyros muziejaus, su kuriuo bendradarbiauja Šilutės muziejus

Labai svarbi pozityvi žinia apie Lietuvą ir Latvijos žiniasklaidoje, galinti įkvėpti Latvijos lietuvius domėtis lietuviška kultūra, o ne jausti svetimmojo gėdą. Pavyzdžiui, interviu metu viena pateikė užsiminė, kad šiemet bandys pati kepti kūčiukus pagal Latvijoje garsios lietuvių kilmės aktorės Aurelijos Anužytės receptą, skelbtą Latvijos spaudoje. Vadinasi, teigiamai veikiančių straipsnių pasitaiko ir jie gali turėti įtakos.

Norint padėti Latvijos lietuviams išlaikyti ar atrasti jų etninį savitumą, užtektų labai paprastų ir daug nekainuojančių dalykų. Tereikia skatinti abiejų baltų tautų bendradarbiavimą plačiausia prasme. Latvijos lietuviai yra gana palankioje situacijoje, mat gyvena geografiškai ir kultūriškai artimoje šalyje, o skaitmeniniame amžiuje turi geras sąlygas puoselėti individualius tapatumus bei jų ieškoti.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

1. Didžiajai daliai Latvijos lietuvių būdingas individualaus etninio tapatumo puoselėjimas, nes Latvijos lietuvių kultūros draugijos jungia tik nedidelį tautiečių skaičių. Siauras tirtų draugijų veiklos profilis (beveik vien muzikinė veikla) joms sukelia panašias problemas, susijusias su mažu narių (kurių didžioji dalis yra pensininkai) skaičiumi, su tuo, kad veikloje nedalyvauja jaunimas, taip pat menkai viešinama draugijų veikla. Tačiau tokios draugijos yra labai reikalingos, nes ne tik padeda išlaikyti bent nedidelės dalies lietuvių etninį tapatumą, bet ir populiarina lietuvišką kultūrą visoje Latvijoje. Latvijos lietuvių kultūros draugijoms rekomenduotina pagal galimybes plėsti veiklos profilį, aktyviau viešinti savo veiklą per socialinius tinklus. Taip būtų galima pritraukti daugiau aktyvių ir jaunų narių. Lietuvos Respublikos ambasada Latvijoje derėtų skirti vienodą dėmesį Latvijos lietuvių draugijoms, ypač finansiniais klausimais.
2. Tyrimo metu išsiaiškinta, kad ne visi Latvijos lietuviai gali puikiai šnekėti lietuvių kalba, dalis jų ją jau primiršę, kiti neturėję galimybių jos girdėti savo šeimose, tretį buvo sąmoningai nuo jos atsirboję jau vaikystėje ar jaunystėje. Lietuvių kalbos išsaugojimui didelę reikšmę turi lietuviškos žiniasklaidos priemonės, kuris XXI a. pradžioje nėra blogas, tačiau ypač lietuviškos televizijos priemonėms reikėtų gerinti, nes televizija bene labiausiai padėtų neužmiršti lietuvių kalbos, o nemokantiems sudarytų sąlygas tos kalbos mokytis. Reikėtų ieškoti būdų, kaip įtraukti lietuviškus kanalus į Latvijoje siūlomus skaitmeninės ir palydovinės televizijos operatorių paketus. Tai būtų reikšmingas žingsnis, prisidedantis prie Latvijos lietuvių etninio tapatumo išsaugojimo, kuris galėtų atnešti Lietuvai ir ekonominės naudos: dalis pateikėjų teigė, kad domisi reklamomis, seka naujienas apie akcijas įvairiuose prekybos centruose ir paskui ten važiuoja apsipirkti. Kita vertus, tyrimas parodė, kad lietuviškos programos domina ne tik lietuvius, bet ir latvius.
3. Latvijos lietuviai dažnai akcentuodavo lietuviškų ir latviškų švenčių panašumą, svarbiausiomis šeimos šventėmis beveik visi vadino Kalėdas ir Velykas, tačiau tik nedidelė dalis pateikėjų pabrėžė Kūčių svarbą. Net tie, kurie švenčia Kūčias, dažniausiai jau nebesilaiko visų šiai šventei būdingų tradicijų – valgo mėsą, latvių tradicinius patiekalus, todėl matyti, kad lietuviškos tradicijos Latvijoje nyksta arba niveluojasi, o savąjį lietuviškumą suvokti aktualiau per tuos dalykus, kurie Lietuvoje galbūt nebus laikomi lietuviybės ženklais.
4. Ilgametė stebėjimo ir bendravimo su *kitais* patirtis leidžia Latvijos lietuviams išskirti save iš kitų bei apibrėžti savo etninį savitumą. Anot jų, svarbiausias riboženklis yra mentalitetas ir su tuo susijusios vertybės bei charakterio skirtumai – lietuvių atvirumas ir svetingumas, kartais lietuvių tapatybė gali pasireikšti ir apranga, ir išorine namų aplinka.
5. Dalis Latvijos lietuvių gyvena rusakalbėje kultūrinėje erdvėje – jų bendravimo kalba yra rusų, jie skaito rusišką spaudą, žiūri televiziją rusų kalba bei turi silpnus ryšius su latvių tautybės žmonėmis. Kiti pateikėjai, daugiausia iš kaimiškų Kuršo bei Žiemgalos regionų vietovių, yra supami bei stipriai veikiami latviškos kultūrinės aplinkos ir dažnai save net veikiau priskiria latvių tautai.
6. Tyrimo metu taip pat atsiskleidė regioninės tapatybės svarba. Dalis Latvijos lietuvių, ypač iš mišrių šeimų, linkę save labiau sieti su gyvenamąja vieta, o ne su konkrečia etnine grupe. Užfiksuoti pavyzdžiai rodo, kad per visą žmogaus gyvenimą jo etninis tapatumas gali kisti, o tam įtakos taip pat turi tiek politinė situacija, tiek tam tikra įsigalėjusi viešoji nuomonė ar mada.
7. Palankiausia lietuviams kultūrinė aplinka yra Bauskės mieste ir aplink jį esančiuose valsčiuose. Reikšminga tai, kad kai kurios įstaigos (Turizmo ir informacijos centras, Bauskės kraštotyros muziejus, Bauskės centrinė biblioteka, Bauskės savivaldybė) į įvairias veiklas įtraukia ir Bauskės lietuvius. Įvairios Lietuvos ir Latvijos įstaigos bendradarbiauja gana aktyviai, tik nepakankamai viešina tokį bendradarbiavimą. Tokia viešai skleidžiama pozityvi informacija galėtų formuoti teigiamą požiūrį į kaimynus bei jų šalį, o toks požiūris ypač reikalingas, nes Latvijos žiniasklaida kartais perdėm akcentuoja su lietuviais siejamus neigiamus dalykus. Latvijos spaudoje per pastaruosius penkerius metus gana dažnai pasitaiko „lietuvių vagių“, „apgavikų“, „okupantų“ epitetai. Kita vertus, latvių spaudoje itin palankiai atsiliepiama apie iniciatyvas, kurios tarsi turėtų skatinti tiek lietuvius, tiek lat-

vius pažinti kaimynų kultūrą, tačiau šios iniciatyvos menkai nušviečiamos Lietuvos žiniasklaidoje. Toks abejingumas nepriseda nei prie bendros Lietuvos ir Latvijos kultūrinės erdvės puoselėjimo, nei prie pasididžiavimo savąja šalimi ir jos kultūra ugdymo.

8. Latvijos lietuviai yra gana palankioje situacijoje, mat gyvena geografiškai ir kultūriškai artimoje šalyje, o skaitmeniniame amžiuje, ypač jaunoji karta, turi geras sąlygas puoselėti individualius tapatumus bei jų ieškoti – tereikia tam sudaryti palankias sąlygas.
9. Siekiant išsaugoti lietuvių tapatumą Latvijoje, rekomenduotina skatinti įvairias Lietuvos organizacijas bendradarbiauti su atitinkamomis organizacijomis Latvijoje, kartu organizuoti bendrus renginius, kuriuose galėtų dalyvauti ir Latvijos lietuviai. Taip pat raginti garsius Lietuvos menininkus demonstruoti savo kūrybą Latvijoje, ypač pasienio vietovėse, o paskui rašti laiko pabendrauti su ten gyvenančiais tautiečiais. Tiek Lietuvoje, tiek Latvijoje reikėtų daugiau diskutuoti apie daugiakalbištes naudas ir taip populiarinti baltų kalbas; siekti, kad šios kalbos būtų dėstomos bendrojo ugdymo įstaigose, aukštosiose mokyklose, rengti kursus visiems norintiems Lietuvos ir Latvijos pasienio gyventojams, taip įtraukiant ir Latvijos lietuvius, kurie dar moka lietuviškai. Taip pat reikėtų Lietuvos ir Latvijos visuomenėse populiarinti baltų vienybės idėją bei šią idėją įprasminančią šventę.

Literatūra

- Andersone-Kolosova Liene. Ragu dėl pat apzogmājas, *Bauskasdzīve*. 2016 11 25. Prieiga per internetą: http://www.bauskasdzive.lv/laikraksta-arhivs/ragu-del-pat-apzog-majas-159707?from_mobile&image=1? [žiūrėta: 2017 09 27].
- Barth Fredrik. 1969. Introduction, Barth F. (ed.). *Little Ethnic-Groups and Boundaries*: 9–38. Boston: Brown and Company.
- Berger Peter L., Luckmann Thomas. 1999. *Socialinis tikrovės konstravimas*. Vilnius: Pradai.
- Boldāne Ilze. 2011. *Etnisko stereotipu veidošanās apšakļi Latvija: 1850–2004*. Promocijas darbs. Rīga: Latvijas universitāte. Prieiga per internetą: <https://luis.lu.lv/pls/pub/luj.fprnt?l=1&fn=F383328809/Ilze%20Boldane%202011.pdf> [žiūrėta: 2015 08 13].
- Butkus Alvydas. 1989. Latvių kalbos įtaka Skyronių lietuvių šnektai. *Lietuvių kalbotyros klausimai* 28: 55–61.
- Latvijas 2011. gada tautas skaitīšanas rezultāti*. 2016. Rīga: Centrālā statistikas pārvalde. Prieiga per internetą: http://www.csb.gov.lv/sites/default/files/publikacijas/2015/Nr%2012%20Latvijas%202011.gada%20Tautas%20skaitisanas%20rezultati_Results%20of%20the%202011%20Population%20and%20housing%20census%20in%20Latvia%20%2815_00%29_LV_EN.pdf [žiūrėta 2017 09 11].
- Garšva Kazimieras. 2001. Latvijos lietuvių – Skyronių, Neretų ir Aknyštos – šnektų fonetika, *Lituanistica* 1: 73–79.

Garšva Kazimieras. 2003. Latvijos žemaičių šnektos, *Vārds un tā pētīšanas aspekti* 7: 46–53.

Garšva Kazimieras. 2015. *Latvijos lietuvių šnektos*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

Latvijas 2000. gada tautas skaitīšanas rezultāti. Statistiskas datukrājums. 2002. Rīga: Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde. Prieiga per internetą: http://www.csb.gov.lv/sites/default/files/latvijas_2000_gada_tautas_skaitisanas_rezultati.pdf [žiūrėta 2017 09 11].

Merkienė Irena Regina. 2001. Latvijos lietuviai etninėje ir kultūrinėje konvergencijoje. *Lituanistica* 1: 117–143.

Merkienė Irena Regina, Paukštytė-Šaknienė Rasa, Savoniakaitė Vida, Šaknys Žilvytis Bernardas. 2005. *Pietryčių Latvijos lietuviai: tapatumo išraiška, etninės ir kultūrinės orientacijos*. Vilnius: Ver-sus aureus.

Muktupāvela Rūta. 2012: Telpas un laika robežas Latvijas pierobežas Saldus novada lietuvišu ikdienas apziņā, *Letonica* 3: 60–72.

Latvijas iedzīvotā jusadalījums nacionālās āsastāvā un valstiskās piederības. 2017. Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde. Prieiga per internetą: http://www.pmlp.gov.lv/lv/assets/documents/Iedzivotaju%20re%C4%A3i%20010717/ISVN_Latvija_pec_TTB_VPD.pdf [žiūrėta 2017 09 11].

Puškoriute Daiva. 2003. Trijvalodu ietekmēta Liepājas ziemeļzemaišu izloksne, *Vārds un tā pētīšanas aspekti* 7: 377–386.

Savoniakaitė Vida. 2001. Etniškumas. Lietuviai Latvijos pasienyje, *Lietuvos etnologija* 1: 217–230.

Šaknys Žilvytis Bernardas. 2000. Pietvakarių Latvijos lietuvių bendruomenės padėtis ir perspektyvos, *Liaudies kultūra* 1: 34–38.

Šaknys Žilvytis Bernardas. 2001. Pietryčių Latvijos lietuviai: kultūra, etniškumas ir bendraamžių bendrija, *Lietuvos etnologija* 1: 231–250.

SUMMARY

The aim of this study was to analyze the formation and manifestation of Latvian Lithuanians' ethnic identity during the early 2000s and to formulate recommendations that would help maintain and strengthen the Lithuanian identity and traditions. The data were collected in a field study conducted in three regions of Latvia (Courland, Semigallia, and Latgale) during 2017. In total, 34 Lithuanians and 22 Latvians living in Liepāja, Bauska, and Daugavpils cities and rural areas were interviewed. In this investigation, the ethnographic field research technique was used, involving such methods as semi-structured detailed interviews, free conversations, observation, photography, an internet-based inquiry of Latvian state and public organizations, and the analysis of Latvian mass media. The collected data were processed by applying descriptive, analytical, historical-comparative, and interpretation techniques.

This paper analyzes individual and communal ethnic identity of Latvian Lithuanians and discusses the significance and the issues of Lithuanian cultural societies in Liepāja, Bauska, and

Daugavpils cities. The study showed that the studied societies faced similar problems due to their narrow field of activity (exclusively musical activity): small numbers of members, the majority of which were retired, no youth involvement in the activities, and insufficient publicity of the societies and their activities. The small number of the members of Lithuanian cultural societies indicates that not all Latvian Lithuanians consider the communal preservation of ethnic identity to be of importance. However, such societies are undoubtedly needed, as they not only help to preserve ethnic identity at least in a small group of Latvian Lithuanians, but also popularize the Lithuanian culture throughout Latvia.

To reveal the expression of Latvian Lithuanians' individual ethnic identity, several aspects were selected for the analysis, including the significance of the use of the Lithuanian language, the significance of festivities, and the perception of the self and the other among Latvian Lithuanians through setting borders. The study showed that not all Lithuanians were fluent in the Lithuanian language: some had forgotten it to some extent, some did not have the possibility to hear it in their families, and still others had distanced themselves from it back in their childhood or youth. The accessibility of the Lithuanian media is of great significance for the preservation of the Lithuanian language. At the beginning of the 21st century, this accessibility, although being not bad, should still be improved. This is especially true for Lithuanian TV, whose accessibility would help Latvian Lithuanians not to forget their language and would create conditions for other people to learn it.

Latvian Lithuanians frequently emphasized the similarity between Lithuanian and Latvian festivities, and most of them named Christmas and Easter as the most important family festivities. However, only a few of them emphasized the importance of Christmas Eve. Even those who did celebrate Christmas Eve most frequently did not observe the characteristic traditions – i.e. they ate meat and traditional Latvian foods. This situation indicates that Lithuanian traditions in Latvia are gradually disappearing or assimilating, and things that at times in Lithuania are not seen as signs of being Lithuanian become relevant for the perception of the Lithuanian identity.

This study also analyzed what differences the respondents saw between their own and other nations. This revealed the deep understanding of the ethnic identity even in respondents who did not have any special signs expressing their Lithuanian identity. Long-term experience of observation and communication with others allows Lithuanians to separate themselves from the others and to define their ethnic identity. According to the respondents, the main landmark is mentality and the associated values and peculiarities of the character. The main landmarks of being Lithuanian that the respondents indicated were openness and hospitality. Sometimes the Lithuanian identity may manifest itself through clothing or home environment.

In the study, we also considered the influence of the cultural environment – the external space that surrounded the respondents' lives and could have a certain effect on them, including

the formation of their worldviews. A part of Latvian Lithuanians live in a Russian-speaking cultural space, and thus their public language is Russian, they read Russian press, watch TV in Russian, and have weak relations with people of Latvian ethnicity. Other respondents – mostly from rural Courland and Semigallia regions – are surrounded and strongly influenced by Latvian cultural environment, and frequently identify themselves more with the Latvian nation.

The study also revealed the importance of regional identity, as a part of Lithuanians – especially those from ethnically mixed families – tended to identify themselves more with their living place rather than with a certain ethnic group. The registered examples showed that throughout a person's life, his or her ethnic identity may change, and this change may be influenced by both the political situation and a certain dominant public opinion or fashion. An internet-based inquiry showed that the cultural environment that was most favorable for Lithuanians was situated in Bauska city and the surrounding districts – we received 15 responses from educational and cultural institutions. Of significance is the fact that some institutions (the Tourism and Information Center, Bauska Local History and Art Museum (Bauska Museum), Bauska Central Library, and Bauska Municipality) also include local Lithuanians into their various activities.

The cooperation between various Lithuanian and Latvian institutions is quite active, albeit insufficiently publicized. It is important to note that such positive information, if made public, would form the population's positive attitude to their neighbors and the neighboring country – which is especially needed because Latvian mass media frequently emphasize negative news about Lithuanians. Over the last 5 years, Lithuanians have quite frequently been called thieves, cheaters, or invaders in the Latvian press. On the other hand, the Latvian press has also mentioned highly positive initiatives that could encourage both Latvians and Lithuanians to become interested in their neighbors' culture. However, such initiatives receive little attention in the Lithuanian press. Such indifference clearly contributes nothing to fostering a common Latvian-Lithuanian cultural space or to the development of the sense of pride in one's country and culture.

Helping Latvian Lithuanians to retain or discover their ethnic peculiarity would require very simple and inexpensive measures – it suffices to encourage the cooperation between the two Baltic nations in its broadest sense. Latvian Lithuanians are in a quite favorable position because they live in a geographically and culturally neighboring country, and in the digital age they (especially the young generation) have good conditions for seeking and fostering their individual identities.